

ASiantuntijalausunto SOSIAALI- JA TERVEYSVALIOKUNNAN KOKOUKSEEN 1.6.2021

Sote muutosjohtaja Jaakko Herrala, Pirkanmaan liitto

Asiantuntijalausunto on laadittu hallituksen antamaan esitykseen HE 241/2020 vp eduskunnalle 8.12.2020 (Hallituksen esitys eduskunnalle hyvinvointialueiden perustamista ja sosiaali- ja terveydenhuollon sekä pelastustoimen järjestämisen uudistusta koskevaksi lainsäädännöksi sekä Euroopan paikallisen itsehallinnon peruskirjan 12 ja 13 artiklan mukaisen ilmoituksen antamiseksi).

Asiantuntijalausuntoa on pyydetty erityisesti voimaantulon aikataulusta ja toimeenpanosta.

Lausunnossani keskityn ensisijaisesti tarkastelemaan kysymyksiä Pirkanmaan näkökulmasta, koska muiden hyvinvointialueiden valmistelusta ei ole luotettavaa yhtenäistä koottua tietoa. Pirkanmaan osalta esitettyjä kysymyksiä on käsitelty myös työvaliokunnassamme 28.5.2021. Työvaliokuntaa johtaa pormestari Lauri Lyly. Työvaliokuntaan kuuluvat sairaanhoitopiirin, Tampereen kaupungin, pelastustoimen, Ylöjärven, Akaan johtohenkilöitä ja poliitikkoja sekä keskeiset valmistelun viranhaltijat. Työvaliokunnan näkemys on hyvin pitkälti sama kuin oma näkemykseni.

KANNANOTTO VOIMAANTULON AIKATAULUSTA

Voimaantulon aikataulu on kriittinen. Hyvinvointialueet tulisi voida perustaa viimeistään elokuun 2021 aikana. Vaalit tulisi voida pitää viimeistään helmikuun 2022 loppuun mennessä, että aluevaltuustolle jää loppuvuoden aikana riittävästi aikaa tehdä tarvittavat keskeisimmät päätökset. Muussa tapauksessa toimeenpanon aikatauluja tulee siirtää. Toimeenpanon kannalta siirtäminen olisi hyvä toteuttaa niin, että järjestämisvastuu siirtyisi vuoden alusta lukien (esimerkiksi vuoden 2024 alusta).

Pirkanmaan esivalmistelua on toteutettu vapaaehtoiselta pohjalta rakenneraha valtionavustuksella kuntien, sairaanhoitopiirin ja pelastustoimen kanssa kevään 2021 aikana hyvässä yhteistyössä siten, että Pirkanmaa on valmis perustamaan hyvinvointialueen välittömästi lakien voimaan tultua.

Pirkanmaan osapuolet ovat sopineet Vaten kokoonpanon ja toimeenpanon periaatteet. Tähän mennessä lähes kaikki osapuolet ovat tehneet myönteisen päätöksen Vatesta.

Pirkanmaan esivalmistelua voidaan jatkaa rakennerahalla toistaiseksi, mutta tulee varmistaa, että varsinaisen toimeenpanon rahoitus on käytettävissä välittömästi hyvinvointialueiden perustamisen jälkeen. Tämän hetken arvion mukaan vuoden 2022 toimeenpanorahoitus ei ole riittävä. ICT rahoitus on lähes riittävällä tasolla, kunhan siihen liittyvä asetus turvaa erityisesti isojen ja hajanaisten maakuntien valmistelurahoituksen.

KANNANOTTO TOIMEENPANOSTA

Vajaan puolentoistavuoden toimeenpanoaika on erittäin niukka mutta riittävä.

Toimeenpanossa on tiukasti priorisoitava työt välttämättömiin asioihin ja lähes kaikki kehittämiseen liittyvät asiat siirrettävä vuoden 2023 jälkeen. Monet asiat on siirrettävä hyvinvointialueelle sellaisenaan. Pirkanmaa on kyennyt vapaaehtoiselta pohjalta tekemään kevään 2021 aikana lähes kaikista keskeisimmistä voimaannanolain edellyttämistä tehtävistä alustavia toimeenpanosuunnitelmia ja kartoittamaan niiden resurssitarpeiden mittakaavan. Tarkat aikataulutukset puuttuvat. Täten Pirkanmaalla on kohtuullisen hyvä käsitys kannanottojen pohjaksi. Pirkanmaan saa valmiiksi Vaten alaisten jaostojen ja työryhmien kokoonpanot kesään 2021 mennessä siten, että ne voivat aloittaa välittömästi työnsä elokuun 2021 aikana.

Henkilöstön ja väestön näkökulmasta on parempi, että toimeenpano toteutetaan mahdollisimman nopeasti ja lyhyessä ajassa. Muutoin monet kehittämiseen ja investointeihin liittyvät asiat siirtyvät edelleen eteenpäin. Rajoittamislaki ja kuntien pidättyvä asenne rahoittaa sotien kehittämistä on kestänyt tähän mennessä noin viisi vuotta. Kehittämisen ja investointivelkaa kertyy lisää hyvinvointialueille ja ensimmäisille vuosille, mikäli toimeenpanon aloitusta kovasti myöhennetään.

Tämän hetken näkymissä suurimmat riskit ja haasteet liittyvät Korona-tilanteeseen ja sen mahdolliseen jatkumiseen, valmistelijoiden rekrytointeihin, hoitovelan hoitoon syksyn 2021 aikana sekä paheneva henkilöstöpula tietyissä ammattiryhmissä.

Toimeenpanon kannalta erittäin tärkeänä pidän, että kunnista ja sairaanhoitopiiristä saadaan riittävä määrä henkilöstöä valmistelutehtäviin. Pirkanmaalla ja kuten varmastikin muuallakin on vahvaa signaalia, että virkavapauksien myöntäminen valmisteluun ei ole itsestään selvää tai virka-avun antaminen. Mitä pienemmästä kunnasta kyse, sitä haastavampaa on irrottaa parhaita osaajia, esimiehiä ja johtajia toimeenpanoon. Samaan aikaan sote johdolla on tehtävänänsä toteuttaa liikkeenluovutus ja YT prosessi kunnissa. Kunnat joutuvat myös etsimään valmistelijat uuden kunnan organisointiin ja valmistelutehtäviin. Henkilöstön saatavuudesta tulee kriittinen kysymys, jonka realisoituminen nähdään vasta lakien voimaantultua.

ICT toimeenpano tulee olemaan yksi suurimmista riskeistä. Ne alueet kuten Pirkanmaa, joissa on paljon sote-järjestäjiä ja tietojärjestelmiä (850 ICT järjestelmää) edellyttävät paljon toimeenpanoon liittyvää työtä. Ennen kuin työhön päästään, on selvitettävä nykyiset hankintasopimukset ja in-house yhtiöiltä mahdollisuudet hankkia toimeenpanoon työtä. Hyvinvointialue on uusi julkisyhteisö ja siten hankintayksikkö. Hankintasopimusten osalta selvitykset on mahdollista tehdä vasta kesälomakauden jälkeen. Pirkanmaa on laatinut ensimmäisenä Suomessa alustavan ICT toimeenpanosuunnitelman. Toimeenpanosuunnitelma on laadittu siten, että siinä on tiukasti rajattu työt pakollisiin siirtymään liittyviin tehtäviin ja vuoden 2023 tehtäviin. Erityisenä haasteena näen osaavan ICT henkilöstön saatavuuden, kun jokainen hyvinvointialue aloittaa samanaikaisesti omat valmistelutehtävänsä. ICT toimittajien kanssa Pirkanmaalla on aloitettu hyvissä ajoin ennakointityö.

Pelastustoimen osalta Pirkanmaalla tehtävien hoitaminen on siirretty yhdelle järjestäjälle eli Tampereen kaupungille. Siirto hyvinvointialueelle on tältä osin toteutettavissa määritellyssä aikataulussa. Asiasta on keskusteltu pelastusjohtajan kanssa.

MUUT HUOMIOT

Hyvinvointialueiden valmius toimeenpanon osalta on hyvin erilainen koko Suomen alueella. Ne maakunnat, joissa on jo toteutettu sotien integraatio kuntayhtymäratkaisun kautta, ovat tehneet pääosin jo keskeisimmät muutostyöt. Haasteellisimpia alueita tulevat olemaan ne maakunnat, joissa sotien järjestämisvastuu on hajanainen.

Suosittelen, että toimeenpanon toteutumista seurataan kaikkien hyvinvointialueiden osalta tarkoin ministeriöiden toimesta. Uusi rahoituksen ja järjestämisen malli edellyttävät, että kaikki nykyiset sote ja pelastustoimen järjestäjät kykenevät toteuttamaan palvelutuotannon siirron uusille hyvinvointialueille samaan aikaan vuoden 2023 alusta.

Ehdotan myös, että joko voimaannpanolaissa tai muilla järjestelyillä suunnitellaan ratkaisu, jolla palvelutuotannon haltuunottoa voidaan myöhentää vuoden 2023 alusta, jos tilanne alkaa näyttää huonolta. Potilasturvallisuus on taattava kaikissa olosuhteissa sekä hallinnollinen valmius tehtävien vastaanottoon oltava valmiit. Tämä ns. ”punaisen lipun” nosto ja sen ajankohdan ennakolta määrittely on tarpeen. Riskienhallinta ja seuranta tulee valmistella sekä paikallisesti että kansallisesti huolella.

Toimeenpanon viestintä väestölle ja henkilöstölle tulee suunnitella, resursoida sekä huolehtia sen rahoitus riittävälle tasolle. Muutoin on riski, että järjestämisvastuun siirtoon liittyvät muutokset tulee huonosti tiedotettua ja palvelutuotanto vaarantuu.

STM ja VM toteuttivat 27.5.2021 Pirkanmaan osalta toimeenpanovalmiuden arvioinnin. Vastaava arviointi tietojemme mukaan tehdään muillekin alueille. Arvioinnissa esitettiin yhdeksän kysymystä, joihin annoimme Pirkanmaan osalta liitteen mukaiset vastaukset.

Kangasala 30.5.2021

A handwritten signature in blue ink, appearing to read 'Ja Herrala', with a large, stylized initial 'J'.

Jaakko Herrala

Pirkanmaan hyvinvointialuevalmistelun tilannekuva 27.5.2021

Sote muutosjohtaja Jaakko Herrala

Muutosjohtaja Jukka Alasentie

Pelastusjohtaja Olli-Pekka Ojanen

Teemat

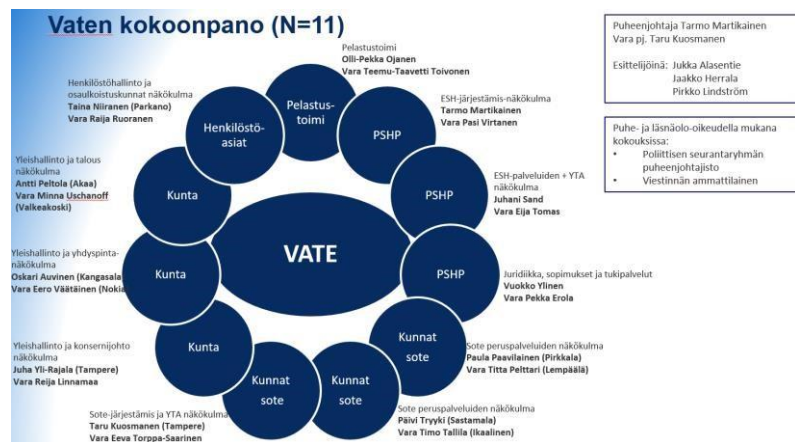
1. Aikataulu
2. Vaten muodostaminen
3. Soten ja pelan välinen yhteistyö
4. Valmisteluryhmien toiminta
5. Tällä hetkellä valmisteltavat asiat ja seuraavat askelmerkit / suunnitelmat
6. Onnistumisia valmistelun osalta
7. Alueiden näkemykset tilannekuvasta ja keskusteluista
8. Haasteet ja riskit nyt ja syksyn osalta
9. Resurssit (vate-aika: henkilöstö ja osaaminen)

1. Aikataulu

- ”Sirpalemaakunnalle” aikataulu erittäin tiukka, mutta toteutettavissa
- Toimeenpanon aloitusajankohta ratkaisee. Päästävä heti alkuun kesälomien jälkeen.
- Lait saatava mieluiten voimaan jo heinäkuun aikana.
- Pelastustoimi on jo maakunnallinen, mutta senkin osalta tehtäviä riittää. Aikataulu mahdollinen.
- Aloitukseen ja onnistumiseen vaikuttavat:
- Rahoituksen saamisajankohta ja rahoituksen raami vuosille 2021 ja 2022
- Henkilöstön rekrytoinnissa onnistuminen (virkavapauksien saaminen, oman toiminnan turvaaminen, kuntien exit)
- Hyvinvointialueen mahdollisuus soveltaa hankintalakia (sopimukset ja in-house yhtiöt)
- Mahdollisuus hyödyntää olemassa olevia sopimuksia (selvitys aloitettava heti)
- ICMT tulee olemaan tehtävistä haasteellisin osakokonaisuus

2. Vaten muodostaminen

- Vate esitys lähetetty osapuolille päätöksentekoa varten
- Päätökset pyydetty 11.6.2021 mennessä. Päätöksiä saatu 18, 7 puuttuu.
- Maakuntajohtaja asettaa Vaten
- Sairaanhoidopiiri tuottaa toimeenpanon tukipalvelut
- Ensimmäinen kokous suunniteltu 1.7.2021 tai heti kun lait voimassa
- Ensimmäisen kokouksen esityslistan luonnos valmis
- Vaten työsuunnitelma (hallintosääntö) ja työjärjestys valmistuvat ennen kesää
- Vate pitää pari epävirallista iltakoulua ennen varsinaista toimeenpanon aloittamista

3. Soten ja pelan välinen yhteistyö

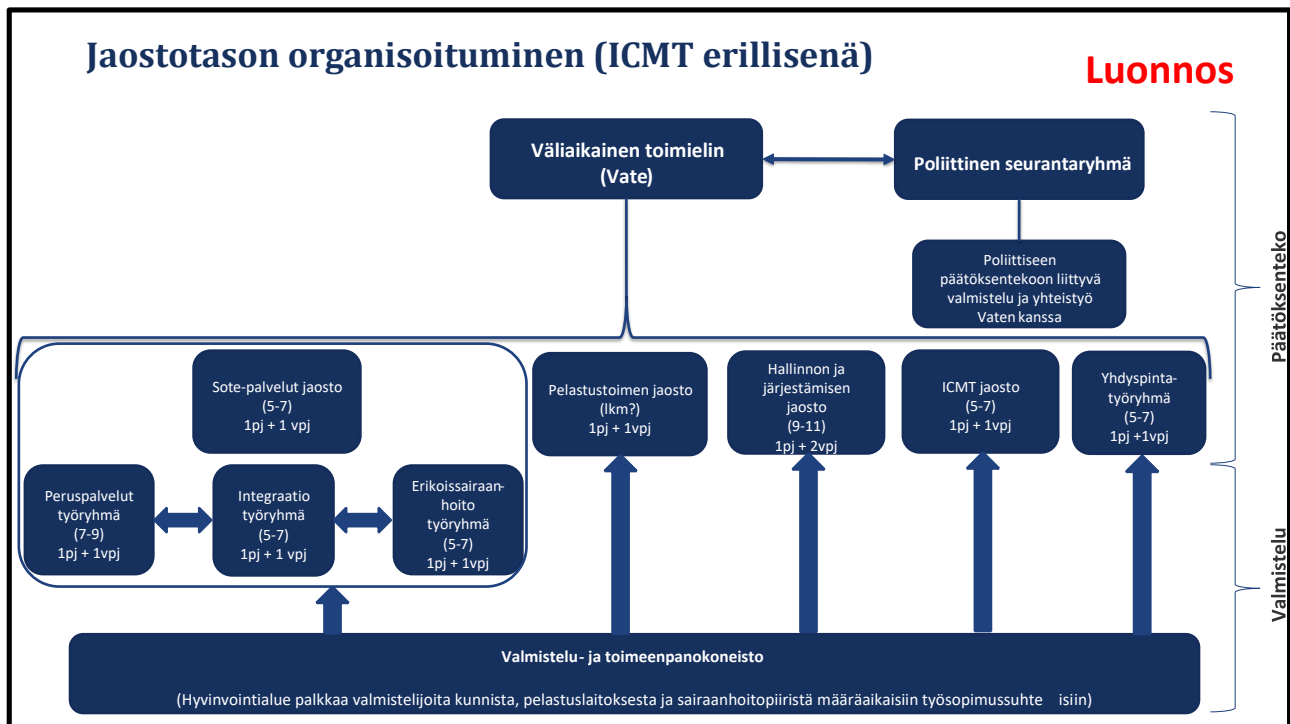
- Pelastustoimen edustus mukana kaikissa keskeisissä foorumeissa
- Pirkanmaan sote ja pelastustoimen ohjausryhmä
- Pirkanmaan sote ja pelastustoimi työvaliokunta
- Pirkanmaan johtajat foorumi
- Pelastustoimi valmistelun toimeenpanon joryyn mukaan
- Ensihoidon kanssa yhteistyö jatkuvaa ja valmius toimeenpanon kannalta hyvä.
- Pelastustoimen kanssa pidetty valmistelevia yhteisiä kokouksia
- Pelastustoimessa valmistellaan toimeenpanon suunnitelmaa, jossa omia toimialaan kuuluvia osia ja yhteisiä osioita. Hyödynnetään edellisen kauden suunnitelmia.
- Yhteistyö tiivistynyt kevään 2021 aikana

4. Valmisteluryhmien toiminta

- Tulevaisuuden sote-keskus (PirSOTE) hankkeen sisältötyön kautta haetaan maakunnallisia yhtenäisiä toiminnallisia ja rakenteellisia ratkaisuja
- Rakenne-raha (KOMAS) hankkeen osa-alueen 2. kautta esivalmistellaan ja varaudutaan hyvinvointialueen käynnistymiseen. Esivalmistelua kiihdytetty helmikuun 2021 jälkeen. Työpanoksia tähän työhön loppukevään aikana noin 7.
- Keskeisimmät hyvinvointialuetta koskevat Pirkanmaalla meneillään olevat valmistelukohteet:
 - Järjestäminen, valtuustotason organisoituminen, henkilöstö, talous, rakenteet, johtaminen, tiedolla johtaminen, valvonta, palveluverkko, TKIO, ICMT, viestintä, yhdyspintatyö, digitalisaatio, yksityissektorin ja kolmannen sektorin yhteistyö, PMO ym.
- Useimmista valmistelukokonaisuuksista saatu ensimmäiset versiot toimeenpanosuunnitelmista, henkilöstöresurssi- ja rahoitustarpeista

5. Tällä hetkellä valmisteltavat asiat ja seuraavat askelmerkit / suunnitelmat

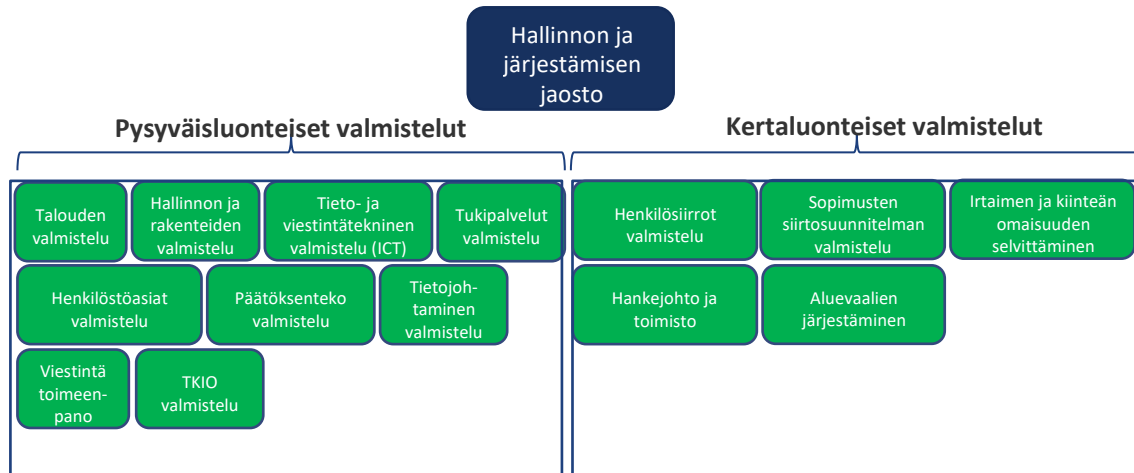
- Tällä hetkellä valmistellaan Vaten alaisten jaostojen ja työryhmien kokoonpanoja
- Vaten ensimmäistä kokousta ja esityslistaa
- Rekrytoinnit ja henkilöstöpolitiikka
- Yhteistoimintamenettelykäytännöt Vate vaiheessa. KT yhteistyö.

Hallinnon ja järjestämisen jaoston

tehtäväkokonaisuuksia

Luonnos

Vate ensimmäisen kokouksen (Luonnos)

1. Vaten järjestäytyminen
2. Vaten työjärjestys (hallintosääntö)
3. Hyvinvointialueen määräaikaisten viranhaltijain ja työntekijöiden
4. Hyvinvointialueen perustamiseen
5. liittyvät hallinnolliset asiat
6. Yhteistoimintaelimen perustaminen
7. Poliittisen seurantaryhmän asettaminen
8. Tilintarkastajien valinta
9. Kokouspalkkioista päättäminen
10. Rekrytoinnit ja henkilöstöpolitiikka
11. Toimeenpanosuunnitelmien valmistelu
12. Hallinnon, tukipalveluiden ja toimitilojen järjestäminen (ml. ICT)
13. Syksyn 2021 talousarvion päälinjoista sopiminen
14. Syksyn kokousaikatauluista sopiminen

6. Onnistumisia valmistelun osalta

- Pirkanmaan yhteinen vahva muutostahto ja toimeenpanon valmius
- Poliittisen yhteistyöryhmän kanssa hyvä yhteistyöhenki
- Yliopistoyhteistyö (järjestämismallit, asiakaskokemus ym.)
- Yhteistyön tiivistyminen peruspalveluiden sote-johtajien, sairaanhoitopiirin ja pelastustoimen osalta
- PirSOTE ja KOMAS hankkeiden laajat uudistukset edesauttavat toimeenpanossa
- Hankkeet valmisteltu ja viety alueelliseen järjestämissuunnitelmaan
- Sosiaalialan osaamiskeskus Pikassos yhteistyö
- Järjestämisen käsitteen ymmärtäminen
- Valvonnan uusien ratkaisujen löytäminen hyvinvointialueelle
- TKIO toiminnan uudet ratkaisut (yliopistollinen sote-keskus)
- Onnistuneet ensimmäiset rekrytoinnit
- AluePegasos, tietoallas, InterRAI, digitalisaation parantaminen, yhteisiä palvelukriteerejä, Pirkanmaan omais- ja perhehoidon sekä henkilökohtaisen avun keskus, alueellinen apuvälinekeskus ym.

7. Alueiden näkemykset tilannekuvasta ja keskusteluista

- Tilannekuva kevään aikana muuttunut useasti, joka haastanut päätöksentekoa ja valmistelun rytmittämistä.
- Pirkanmaan osapuolet sitoutuivat 19.2.2021 jälkeen esivalmisteluun ja lisärekrytointeihin
- Keskustelut ja alueiden yhteinen valmistelu tuottanut hyvää pohjamateriaalia. Sen jalostaminen alueen tarpeisiin vielä haastaa.
- STM:n ja VM:n verkostokokoukset olleet hyviä ja yhteistä ymmärrystä vahvistavia.
- Yhteisellä nykyisten alueiden yhteistyöllä ja STM:n koordinoimalla esivalmistelulla saavutettu merkittävää edistymistä toimeenpanon tehtävien ymmärtämisessä.

8. Haasteet ja riskit nyt ja syksyn osalta

- Aloitusajankohta
- Rahoituksen saamisen ajankohta
- Henkilöstön rekrytoinneissa onnistuminen
- Toimeenpanossa yhteisten ratkaisujen löytäminen
- Vaalien jälkeen politiikan kanssa yhteisen sävelen löytäminen • Kuntien kanssa yhteisen näkemyksen luominen toimeenpanossa.
- Virka-avun antaminen, tietojen keruu, in-house yhtiöiden asemasta sopiminen, yhdyspintatyöstä sopiminen

9. Resurssit (Vate-aika: henkilöstö ja osaaminen)

- Isoin osa Pirkanmaan sote-johtajista haluaa ajankäytöllisesti enemmän päätöksentekijöiksi (Vate, jaostot)
- Mistä löydetään valmistelijat
- ICT resurssit ja ostopalvelut
- Koronan jälkeisen hoitovelan ja toimeenpanon yhteensovittaminen
- Elokuu 2021 (syyskuu) haasteellisinta aikaa
 - Toimeenpanon aloitus, toimeenpanosuunnitelmien valmistelu, hanketoimiston pystyttäminen, rekrytoinnit, PirSOTE jatkohakemus, ICT valtionavustuksen hakeminen, PirSOTE ja KOMAS hankkeiden raportointi, kevään 2021 maksatushakemus AVI:lle, ym.